

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 13 mars 1917 kl. 10 f. m.

*Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5,
i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående be-
redande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och
småskolor.*

I en inom andra kammaren av herrar *Vennerström* och *Hage* väckt motion nr 327 föreslås, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder en samverkan mellan stat och kommun må kunna åstadkommas för beredande av kostnadsfri skolmateriel åt barn i folk- och småskolor.

Med avseende på vad motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet anser det icke nödigt att ingå på en utredning av frågan, huruvida föräldrarnas utgifter för sina barns skolgång äro att anse övervägande som en skatteplikt till samhället eller som en föräldrarna åliggande uppfostrareplikt. Det är tillräckligt att konstatera, att samhället ålägger alla föräldrar att hålla sina barn i skola eller på annat sätt skaffa dem ett visst mått av allmänbildning, och denna plikt kunna föräldrarna icke undandraga sig.

Utskottet.

Med skolplikten följer en hel rad utgifter, som de samhällsmedlemmar, vilka icke ha barn i skolåldern, äro helt eller delvis befriade ifrån. Kostnaderna för föda, kläder, skodon m. m. äro helt naturligt avsevärt större, då barnen gå i skola, än då de vistas i hemmet, vartill kommer, att föräldrarna under skoltiden måste avstå från den arbetshjälp i hemmet, som barnen skulle kunna lämna, om de icke ginge i skola. Därtill komma kostnaderna för böcker och skolmateriel.

Vad särskilt skolmateriel beträffar torde det numera vara ganska vanligt, att den bekostas av kommunen för barn från de fattigaste hemmen. Men för många familjer, som icke äro så fattiga, att de kunna erhålla denna hjälp, verka utgifterna för barnens skolmateriel ganska tyngande, i synnerhet om barnskaran är stor; och en del kommuner hava därför redan åtagit sig en del av utgifterna för sagda materiel för alla barn, oberoende av föräldrarnas förmögenhetsförhållanden.

Den skolmateriel, som barnen behöva, är av tre slag: läseböcker, läroböcker och förbrukningsmateriel. För den egentliga folkskolans barn bekostas läseböckerna i regel av skolkassan. Dessa böcker äro dyrbara och stora och kunna ej lämpligen medföras till hemmen utan användas för det mesta endast på lärorummet, där de begagnas av den ena generationen barn efter den andra, tills de blivit utslitna eller föräldrade. Småskolans läseböcker däremot köpas i regel av barnen, likaså läroböcker i både småskola och folkskola. Beträffande förbrukningsmateriel — papper, pennor, kautschuk m. m. — är det också vanligast, att den köpes av barnen, men det förekommer rätt ofta, att åtminstone en del av denna materiel bekostas av skolkassan.

Enligt inom utskottet gjorda beräkningar uppgå utgifterna för skolmateriel under hela skoltiden till ungefär följande belopp i en folkskola litt. E, den skoltyp, som är den vanligaste på landsbygden: läseböcker (i småskolan) kronor 2: 50, läroböcker kronor 6: 50, förbrukningsmateriel 12 kronor eller tillsammans omkring 21 kronor. Dessa belopp räcka emellertid endast under förutsättning, att böckerna så noga vårdas, att en bok av varje slag kan användas under hela skoltiden, och att ingen vårdlöshet med förbrukningsmateriel äger rum. Om, såsom ofta är fallet, läraren lämnar barnen materiel till självkostnadspris, och om en bok kan användas av ett par syskon, är det möjligt att något nedbringa kostnaden, men å andra sidan lär det knappast lyckas få alla barn att iakttaga så stor noggrannhet och sparsamhet, som här förutsättes, utan uppgå utgifterna för skolmateriel i många fall till högre belopp. Likaledes äro kostnaderna något mindre i halvtidsskolor men däremot större i skolor i städer och industrisambällen, vadan man torde kunna anse nyssnämnda belopp som ett medeltal. För en familj med stor barnskara kunna således utgifterna endast för skolmateriel uppgå till hundratals kronor.

Om denna tunga börda avlyftes och fördelades på alla skattdragande, så vore föräldrarna visserligen icke därmed befriade från alla utgifter för sina barns skolgång. Utom sin andel i skatten för ändamålet finge de fortfarande svara för de merutgifter för barnens föda, kläder och skodon,

som skolgången medför. Men samhällets övertagande av kostnaderna för skolmateriel skulle ändock medföra en avsevärd lättnad i de barnrika familjernas bekymmer.

De merkostnader för barnens uppfostran under skolåldern, vilka sålunda läggas på föräldrarna, drabba dessa högst olika och i proportion till antalet barn inom familjen. De barnrikaste familjerna, som samhället framför allt behövde skona och omhulda, få härigenom vidkännas de största uppoffringarna. Föräldrar, som ha få barn och därför i regel större ekonomisk bärkraft, slippa lindrigare undan. Barnlösa familjer och ogifta medborgare äro helt befriade från ifrågavarande utgifter, ehuru dessa senare samhällsmedlemmar måste anses i allmänhet vara ekonomiskt bättre lottade.

Utskottet kan sålunda icke annat än instämma med motionärerna däri, att utgifterna till läroböcker och skolmateriel verka, på grund av deras fördelning utan hänsyn till den olika förmågan att bära dem, orättvist.

För skolans verksamhet skulle den av motionärerna föreslagna anordningen innebära mycket stora fördelar. Knappast någon lärare torde sakna erfarenhet om de olägenheter för undervisningen, som uppstå därav att ett eller annat barn kommer till skolan utan den nödvändiga materiel och därför måste sitta overksam eller upptaga lärarens dyrbara tid med anskaffandet av vad som fattas. För en finkänslig lärare är det också ytterst motbjudande att ofta behöva påminna barnen om att taga med de slantar, som behövas till skrivböcker, pennor och dylikt, i synnerhet om han vet, huru knapp penningtillgången i hemmet kan vara. Helt visst skulle det vara gagneligt även för förhållandet mellan hem och skola, om barnen finge, vad de behövde för sitt skolarbete, utan att behöva åter och åter tiggas föräldrarna därom. Det har därtill visat sig, att handhavandet av de småslantar, som skola användas till skolböcker, för lärjungarna inneburit en frestelse, som icke alla kunnat motstå, utan som för en och annan lett till det första lilla steget på brottets bana.

Mot den av motionärerna föreslagna anordningen har anmärkts, att det ur uppfostringssynpunkt vore riktigast, att föräldrarna finge bekosta barnens skolmateriel, emedan barnen då skulle vara mer aktsamma om sina böcker och sparsammare vid förbrukningen av materiel. Utskottet delar emellertid motionärernas uppfattning, att barnens större eller mindre aktsamhet och sparsamhet icke påverkas av sättet för materielens åtkomst utan av helt andra faktorer. Att föräldrarna skulle öva strängare tillsyn över

barnens sätt att handskas med materielen, om de själva finge betala den, är nog möjligt i en del fall, men samma fördel vunnas, om föräldrarna ålades att ersätta den materiel, som barnen erhöles i skolan, men som genom vårdslöshet skadades. För övrigt har, såvitt utskottet känner, erfarenheten hittills icke visat, att de barn, som redan nu erhålla sin materiel gratis, vårda den sämre än de, som få köpa den. En undersökning om huru härmed förhåller sig vore ingalunda omöjlig att åstadkomma, och skulle det därvid visa sig, att uppfostran till sparsamhet verkligen bleve lidande genom att barnen finge sin materiel gratis, vore detta en högst beaktansvärd sak. Men i sådant fall kunde frågan lösas på det sättet, att materielen inköptes på skolkassans bekostnad och hölles barnen till handa till synnerligen lågt pris. Skillnaden mellan detta försäljningspris och inköpspriset skulle då fyllas av allmänna medel. Utskottet anser, att även denna utväg till frågans lösning bör vid en utredning komma under omprövning.

Beträffande frågan, huruvida de utgifter, som enligt förslaget skulle överflyttas på det allmänna, böra bestridas av stat eller kommun eller bådadera, tilltror sig utskottet icke att uttala någon bestämd mening. Att med nuvarande kommunala skatteförhållanden lägga hela bördan av dessa utgifter på kommunerna synes emellertid otänkbart. Skulle en uppdelning av kostnaderna ifrågasättas, bör emellertid den fördelningsgrund, som motionärerna föreslå, icke komma till användning utan hellre den, efter vilken lärarnes kontanta minimilön numera utgår.

Slutligen vill utskottet endast framhålla, att, hur kostnaderna för barnens skolmateriel än bestridas, läroböckerna böra bli barnens egendom, vilket måste anses ur både hygienisk och pedagogisk synpunkt fördelaktigast.

Då utskottet sålunda delar motionärernas uppfattning, att föräldrarnas utgifter för barnens skolmateriel äro synnerligen betungande, och att samhället bör övertaga åtminstone det väsentliga av dessa utgifter, får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, på vilket sätt och efter vilka grunder en samverkan mellan stat och kommun må kunna åstadkommas för övertagande helt eller delvis av föräldrarna nu åliggande skyldighet att för

sina barn i folk- och småskolan bekosta erforderlig skol-
materiel.

Stockholm den 13 mars 1917.

På utskottets vägnar:

NILS HELGER.

Vid förevarande ärendes slutbehandling ha deltagit: herrar *Helger, Andersson* i Milsmaden,
Stenudd, Hedström, Lingström, Rydholm, Hedlund, Svensson i Torlarp, *Sigfrid* och *Eronn*.
